

УДК 374

DOI 10.18372/2786-5495.1.17784

Марченко Валентина,

директор Центру дитячої юнацької творчості

м. Добропілля, Донецька область, Україна

dobcdut@gmail.com

Єфремова Анна,

заступник директора з навчально-методичної роботи

Центру дитячої та юнацької творчості

м. Добропілля, Донецька область, Україна

metodcdut@gmail.com

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам та перспективам цифровізації (діджиталізації) освітнього процесу, важливості розвитку цифрової компетентності педагогів.*

***Ключові слова:** цифровізація (діджиталізація) освіти, цифрова компетентність, цифрове освітнє середовище.*

***Annotation.** The article is devoted to the problems and prospects of digitalization of the educational process, the importance of developing the digital competence of teachers.*

***Key words:** digitization of education, digital competence, digital educational environment.*

Постановка проблеми. Застосування цифрових технологій в освіті сьогодні є однією з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Цифрові технології дозволяють інтенсифікувати освітній процес, зробити його мобільним, диференційованим та пристосованим до реалій сьогодення. Завдяки стрімкому розповсюдженню цих технологій

виникає перебудова методів надання якісної освіти. Впроваджуються дистанційні системи роботи, формується сприятливе освітнє середовище [1].

Цифрова трансформація необхідна та оперативна, бо сучасне покоління дітей та молоді застосовує інформаційно-комунікаційні технології в усіх сферах життя.

Міністр освіти і науки України С. Шкарлет (2020-2023 рр.) зазначив, що сьогодення система освіти і науки, зважаючи на європейський вектор розвитку, має зазнати докорінних цифрових змін і відповідати світовим тенденціям цифрового розвитку для успішної реалізації кожною людиною свого потенціалу. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року посилює необхідність створення дієвого цифрового освітнього простору; удосконалення цифрового контенту, організаційних форм, методів, засобів навчання; розвитку освітньої цифрової інфраструктури; забезпечення доступом до високошвидкісного інтернету та інші нагальні вимоги [2].

Відповідно до законів України «Про освіту» та «Про позашкільну освіту» заклади позашкільної освіти є невід'ємним складником системи освіти, яка створює додаткові можливості для духовного, інтелектуального і фізичного розвитку дітей та підлітків [3; 4]. Позашкільна освіта стала надзвичайно збагаченою, адже вона чітко уловлює ті зміни, ті імпульси, які відбуваються у середній освіті. А в умовах воєнного стану навіть має певні переваги, зважаючи на її специфіку як то мобільність, варіативність, соціально-педагогічна спрямованість, добровільність, доступність та можливість здійснення у різноманітних формах (гурток, студія, клуб або інше творче об'єднання); орієнтація на інклюзивність та безбар'єрність.

Педагоги продовжують активно працювати, організовуючи освітній процес, виховання, розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді, забезпечуючи їх змістовне дозвілля та психологічну підтримку з урахуванням необхідного переходу до електронного формату - цифрової трансформації позашкільної освіти.

За останні роки значно зросла кількість досліджень зарубіжних так і українських науковців, присвячених питанню цифрової трансформації освіти.

Поняття «цифровізація» у науковому середовищі утвердилося відносно нещодавно і пов'язано із масштабним проникненням інформаційно-комунікаційних технологій у повсякденне життя сучасного суспільства. Дослідження питань цифровізації в освіті висвітлено у наукових доробках багатьох науковців.

Одні виділяють проблеми розвитку і впровадження цифрових технологій в освіту, пропонують заходи для цифрової трансформації освіти; інші розглядають особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі; досліджують ініціативи та впровадження цифровізації закладів загальної середньої освіти; розглядають діджиталізацію освіти в Україні; систематизують стратегічні орієнтири розвитку ІКТ та «цифровізації» в Україні, визначають тренди в сфері цифрових технологій тощо.

Особливої уваги до проблеми цифровізації освіти почали приділяти в період пандемії та під час воєнного стану, з нагальним переходом закладів освіти на змішане та дистанційне навчання.

Попри здійснення наукових розвідок у зазначеному напрямі, ряд аспектів потребують подальшого вивчення, зокрема недостатньо висвітлено особливості цифровізації освітнього процесу у закладах позашкільної освіти.

Метою статті є дослідження цифрової трансформації освітнього процесу закладів позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Загальні сучасні тенденції цифрової трансформації (цифровізації) суспільства яскраво проявляються в освіті. Цифровізація освіти є сучасним етапом її інформатизації, що передбачає насичення інформаційно-освітнього середовища електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний освітній простір. З одного боку вона спрямована на формування цифрового освітнього

середовища як сукупності цифрових засобів навчання, електронного освітнього контенту, різноманітних цифрових ресурсів та сервісів; з іншого - на глибоку модернізацію освітнього процесу, покликаною забезпечити підготовку людини до життя в умовах цифрового суспільства [5].

Якісні зміни в системі освіти неможливі без цифрової трансформації освітнього процесу, яка передбачає максимально повне використання потенціалу цифрових технологій.

Позашкільна освіта, як складова система безперервної освіти, зазнає переходу в електронний формат для подальшого розвитку здібностей та обдарувань вихованців, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні.

Перед закладами позашкільної освіти поставили завдання не лише розвитку інфраструктуру, але й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах цифрових технологій для підвищення якості й ефективності навчання і виховання; створення нових форм освітнього контенту; організація системи відкритої дистанційної освіти; налагодження ефективної комунікації усіх учасників освітнього процесу в мережевому середовищі [6].

Інфраструктура Центру дитячої та юнацької творчості швидко розвивається. Кожен навчальний кабінет обладнано сучасними технічними засобами навчання відповідно до напрямку гурткової роботи. Учасники освітнього процесу мають вільний доступ до мережі інтернет. Це надає можливість використовувати цифрові ресурси під час підготовки і проведення навчальних занять і виховних заходів.

Пандемія COVID-19 і військові конфлікти тільки підсилили важливість чинників цифровізації освітньої діяльності. Практика свідчить, що цифровізація дозволяє вести освітній процес в умовах пошкоджень матеріальної бази або неможливості фізичної присутності педагогів та вихованців на заняттях. Необхідною умовою застосування сучасних цифрових комп'ютерних технологій є наявність у вихованців і педагогів гаджетів (смартфонів, ноутбуків) з доступом до мережі Інтернету, у т.ч. мобільного.

У зв'язку з цифровою трансформацією освіти традиційна роль педагога-позашкільника змінюється. Він має впроваджувати сучасні тренди освіти, вміти вибирати та використовувати сучасні педагогічні та інформаційно-комунікаційні технології для навчання і виховання здобувачів освіти; організовувати співробітництво та комунікацію між учасниками освітнього процесу; проєктувати електронні ресурси та освітнє електронне середовище, бути фасилітатором та помічником для гуртківців, добре розуміти та враховувати в освітньому процесі їх потреби та особливості; застосовувати нові сервіси та інструменти для ефективної співпраці та комунікації.

Отже, цифровізація освіти безпосередньо залежить від рівня володіння педагогом цифровими технологіями, з метою їх продуктивного застосування в освітній діяльності. Виникає необхідність володіння цифровими компетентностями, орієнтованими на застосування цифрового середовища в освітньому процесі, та постійним їх удосконаленням. Європейський Союз вважає цифрову грамотність (цифрову компетентність) однією з восьми спроможностей для повноцінного життя та діяльності. Під поняттям цифрової грамотності розуміємо здатність створювати і застосовувати контент за допомогою цифрових технологій, включаючи навички комп'ютерного програмування, пошуку, обміну інформацією, комунікацію. Дут Белшоу визначив елементи цифрової грамотності, такі як розуміння культурного контексту інтернет-середовища, вміння комунікувати в онлайн спільнотах, створювати і поширювати контент, саморозвиватися [7].

Для організації навчання і виховання з використанням цифрових технологій, якісної комунікації з вихованцями на відстані, педагоги Центру дитячої та юнацької творчості підвищують цифрову компетентність на національній онлайн-платформі для розвитку цифрової грамотності «Дія. Цифрова Освіта», відвідують тематичні вебінари на освітніх платформах, проходять корпоративні курси з організації дистанційного навчання в закладах освіти.

Застосування цифрових технологій забезпечує створення цифрового освітнього середовища, яке є основою для організації синхронних та асинхронних занять вихованців; використання інформаційно-цифрових, хмарних технологій для розробки педагогами контенту; розвиток дистанційної комунікації з використанням програмного забезпечення для відеозустрічей, відеоконференцій, консультацій.

Основними принципами створення та функціонування цифрового освітнього середовища виступають принципи доступності та відкритості, системності, інтерактивності, орієнтованості на користувача. Власний досвід використання цифрового освітнього середовища ЗПО в педагогічній діяльності дозволив виявити певні проблем. Зокрема, на сьогоднішній день не створено єдиної інформаційно-освітньої платформи для закладів позашкільної освіти. Кожен заклад використовує найбільш прийнятну для себе платформу.

Цифрове освітнє середовище Центру дитячої та юнацької творчості створено за допомогою сервісу «Google Classroom» (Google Клас), який зарекомендував себе легким та зручним у використанні. Він інтегрований із Google Drive (Google Диск), YouTube, Google Docs (Google Документи), Gmail (Google Пошта), має зручний інтерфейс та дозволяє педагогам організувати освітній це процес через Інтернет. Кожний гурток має окремий клас відповідного рівня (початковий, основний, вищий) і року навчання. Створення занять в Google Класі дає можливість підтримувати ефективну комунікацію з гуртківцями та модернізувати взаємодію.

Особливістю Google Класу є те, що його можна використовувати і в дистанційному, і в очному режимі навчання, створюючи умови для ефективної організації та проведення освітнього процесу. Це чудовий інструмент сучасного педагога-позашкільника, який ефективно може використовуватись як на мобільному пристрої, так і на комп'ютері чи планшеті.

Групові відеозустрічі та консультації в режимі реального часу відбуваються завдяки сервісу GoogleMeet, який надає можливість приєднуватися до зустрічей через веб-браузер або через мобільні програми,

спільно використовувати екран, вкладки браузера, інтегрован з Календарем Google і Kontakтами Google для дзвінків на збори в один клік.

Організація ефективної навчальної і виховної роботи в гуртках потребує цифрових інструментів, які стануть корисними для реалізації окремих завдань, враховуватимуть специфіку напрямку гуртка та урізноманітнять активність вихованців на занятті. Використання цікавих діджитал інструментів дозволяє не лише удосконалювати цифрову компетентність тих, хто їх використовує, але й оновлює зміст навчальної та виховної діяльності гуртків, підвищує мотивацію до навчання, формує освітню траєкторію та власне бачення щодо вирішення певних професійних завдань педагогів.

Сьогодні існує багато цифрових інструментів, які дозволяють створити більш доступний і цікавий освітній контент закладу позашкільної освіти. Цифрові засоби навчання роблять освітній процес сучасним, спонукають педагогів застосовувати новітні інструменти, оцінювати їх ефективність і приймати рішення щодо доцільності використання у педагогічній практиці.

Педагоги Центру дитячої та юнацької творчості в своїй педагогічній діяльності ефективно застосовують низьку цифрових засобів, які зарекомендували себе надійними та ефективним помічниками. Враховуючи їх сильні і слабкі сторони при здійсненні різних видів навчальної і виховної діяльності, перевагу надають віртуальним інтерактивним дошкам (Padlet, Jamboard), сервісам для візуалізації інформації (Canva, Genially), створенню QR-кодів, хмарок тегів (QRFY, Wordart, Word itou), інтерактивним мультимедійним презентаціям (Prezi), навчальним іграм, вікторинам, опитування, тестам, вправам (Kahoot, Plickers, LearningApps, Mentimeter, Google Форма), електронним книгам з ілюстраціями (Ourboox), відеоматеріалами (InShot) та ін.

Поєднання різних форм використання цифрових сервісів під час проведення занять чи виховних заходів сприяє розвитку аналітичного та критичного мислення гуртківців, їх креативності, спонукає створювати та

презентувати свої роботи творчо та професійно, безпечно спілкуватися у спільнотах та захищати персональні дані.

На сучасному етапі *цифрова трансформація позашкільної освіти має як свої переваги, так і недоліки.*

Основними перевагами цифрової трансформації позашкільної освіти є:

- розширення формату роботи закладів позашкільної освіти;
- збагачення асортименту освітніх послуг позашкільної освіти;
- формування мобільності особистості, умінь швидко адаптуватися до умов, що змінюються непередбачувано і стрімко;
- охоплення різноманітної аудиторії (контент стає персоналізованим);
- побудова індивідуальної освітньої траєкторії вихованців;
- заняття у зручних умовах - комфортному темпі, але з оптимальним використанням часу, визначеного для виконання певних завдань;
- використання широкого діапазону різноманітних засобів навчання і виховання.

Негативними аспектами цифровізації позашкільної освіти можна вважати:

- вплив на фізичне та психологічне здоров'я вихованців (зниження уміння соціалізації; проблеми з зором, так як діти будуть багато часу проводити біля комп'ютера або гаджета; втрата навичок моторики і координації);
- необхідність формування додаткової мотивації у вихованців, які здобувають позашкільну освіту з використанням технологій цифрового навчання, порівняно з іншими формами;
- висока залежність від технічної інфраструктури;
- далеко не всі заняття гуртків, тренування, репетиції у позашкільній освіті можна проводити онлайн ефективно.
- конкурентоспроможність закладів позашкільної освіти знижується, необхідно створювати нові освітні продукти та пропозиції, які в свою чергу зможуть конкурувати на освітньому ринку;

- відсутність достатньої кількості фахівців закладу позашкільної освіти у сфері технологій цифрового навчання (може зменшитись педагогічний персонал, особливо старшого віку, через неспроможність пристосуватися до нового формату роботи закладу).

Висновки. Не зважаючи на те, що на сучасному етапі цифрова трансформація позашкільної освіти має певні недоліки, вона є потребою до вимог часу й очікувань дітей і молоді через масове та ефективне використання цифрових технологій у повсякденному житті.

Цифровізація полягає у технологічній та цифровій модернізації інфраструктури закладу, створенні безпечного цифрового освітнього середовища, розвитку цифрової компетентності педагогічних та адміністративних кадрів, які здатні ефективно використовувати цифрові технології в освітньому процесі.

Цифровізація позашкільної освіти може запропонувати низку переваг та нових підходи до надання знань, формуючи вміння та навичок, забезпечення потреби особистості у творчій самореалізації, інтелектуальному, духовному, фізичному розвитку, організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців.

Використання цифрових технологій в позашкільній освіті не замінюють педагога, а гармонійно доповнюють його.

Список використаних джерел

1. Шпарик О. Трансформація середньої освіти: спільні стратегічні вектори США та країн ЄС. *Український педагогічний журнал*. 2022. №3. С. 33-43. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/609> (дата звернення: 15.05.2023).

2. Концепція цифрової трансформації освіти і науки: МОН запрошує до громадського обговорення. 2021. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/konceptsiya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-do-gromadskogo-obgovorennya> (дата звернення: 15.05.2023).

3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.05.2023).

4. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.06.2000 р. №1 841-III URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1841-14> (дата звернення: 15.05.2023).

5. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи. Науково-аналітична доповідь / В.Ю. Биков, О.І. Ляшенко, С.Г. Литвинова, В.І. Луговий, Ю.І. Мальований, О.П. Пінчук, О.М. Топузов / за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: 2022. 96 с.

6. Духаніна Н., Лесик Г Цифровізація освітнього процесу: проблеми та перспективи. URL : <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/49235/1/p.406-409.pdf> (дата звернення: 15.05.2023).

7. Гаврилюк Л.І., Шевчук Г.З. Цифровізація та цифрова компетентність учителя в післядипломній педагогічній освіті. *Педагогічний пошук*. 2022. № 3(115). URL: <https://drive.google.com/file/d/1GrFqw-L37uRUsfteKHV0nuoph5EszFSb/view> (дата звернення: 15.05.2023).